

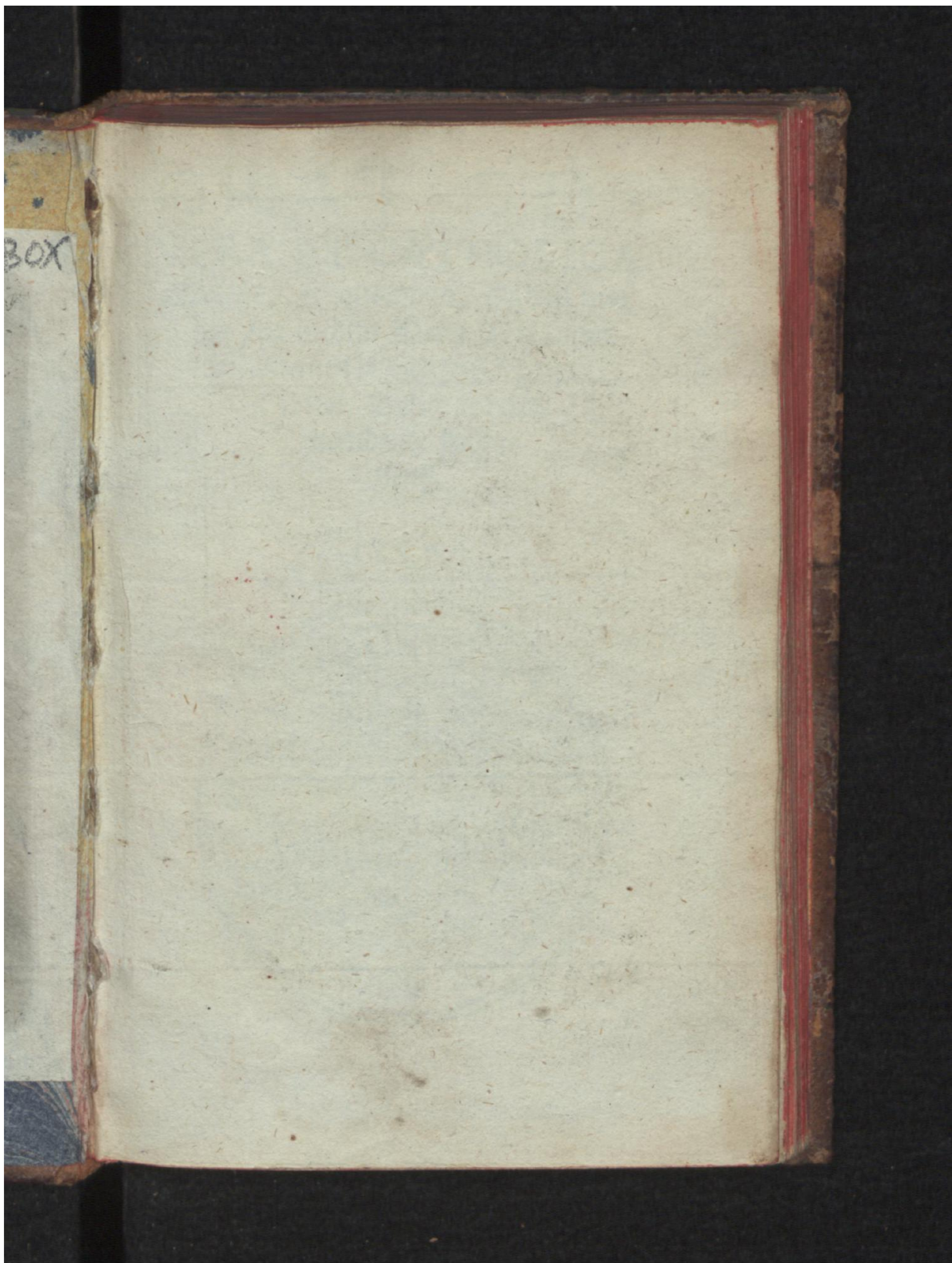

M Tischer fecit

BIBLIOTHECA REGIA

ORATIO DE VERA ET CATHOLICA

Ecclesia/ et quomodo/ quibus modis /ac mediis Deus se et suam voluntatem et patefecit/ scripta à Nicol: Palla: Superintendente Schaniensi.

1556.

Cum omnium difficillimum ac periculosissimum sit sustinere munus docendi verbi Dei in Ecclesia Christiana / quo ipse Deus etiam proprium filium fungi voluit / omnibus piis doctoribus in consolationem / vtilissimum ac summe necessarium esse omnes pii iudicant / vt (semel ad minus) in anno Præpositi ōnes / cũ aliquot Parochis in vnum locum conueniant / non solum ad mutuam in sana doctrina coœdificationem / vel concordiam et vniformitatem doctrinæ et piarum cæremoniarum retinendam / sed etiam coniunctis ardentissimis precibus ac votis Christo Archypastori sua studia / ac labores commendent / vt ipse suo spiritu sancto corda eorum ita corroborare dignetur / vt intrepide / toto mundo aduersante / veritatem diuinam proclamare audeant. Non solum enim antiqua et laudabilis consuetudo / qua singularum prouinciarum Præpositi pro cõmuni cõsolatione et

ne et

ne et ad gloriam Dei propagandam / conuocari solet / nos quoq; ad Synodū diœcesanā inuitat / sed etiam vicinarum regionum miserabilis Ecclesiarum status nos vrget / vt ad salutare colloquiū singulis annis conueniamus ac de rebus vtilissimis / et ad veram religionē pertinentibus inter nos conferamus / nosque mutuo aduersus imminentia mala confirmemus. Nam sæpe malū propter vicinum malum / Et tunc tua res agitur paries cum proximus ardet. Hactenus enim Spiræ / Tridenti / Augustæ / Ratisbonæ / et alibi in Germania multoties concilia celebrata sunt / quibus cœtus et Ecclesia malignantium in nomine patris mendaciorum congregata fuerat in eum finem præcipue / vt Antichristus filius perditionis iustitiam operum humanorum / et doctrinas dæmoniorū multiplices Ecclesiis restituat / Si igitur impiorum agmina tanta alacritate ex longinquis terris in vnum

conuolant acturi de extirpanda vera religione / falsa vero (in gratiam ventris sui) recuperanda / quanto magis pios Christi ministros in vnum conuenire necesse est / ad pium colloquium de illis negotiis / quæ ad gloriam Dei illustrandam & harum Ecclesiarum ædificationem spectant / Tali vnanimi doctorum Ecclesiæ congregationi testatus est Deus ipse suo spiritu se adfuturum esse / cum in die sancto Pentecostes Apostolos vnanimiter congregatos spiritu sancto donauerit atq; impleuerit / cuius inflammatione / doctiores / animosiores / ac hylares redditi sunt. Petrus enim Apostolus / qui antea ad vocem miseræ ancillæ / ita consternatus erat / vt ter suum dominum negaret / iam ausus est intrepide corā Pontificibus confiteri filium Dei crucifixum et eos palam homicidas proclamare / Cuius et aliorum Apostolorum exemplum hac in re omnibus fidelibus Ecclesiæ mi-

nistris

nistris imitandum est/ Nam non est quod in mundo speremus securam tranquillitatem aut concordiam in religione futuram esse/cum hostis Dei semel in paradyso nostrũ dominum odisse ceperit ac ipsius calcaneum mordere/ nequaquam/ cum sit natura mendax/ cessare potest/ quin sua venenata membra excitet/ ad deprauandam veritatis doctrinam/ et ad persequendam Ecclesiam Christi. Cõtra quæ opera Sathanæ singulis animarum curatoribus indies (auxilio Christi) pugnandum est cum sint sub domino et duce Zebaoth/ qui non dormientium/ aut otiosorum/ sed strenue militantium dominus est.

Porro caussæ huius anniuersariæ Synodi præcipuæ sunt.

Primum vt in ea agatur de doctrina populo proponenda.

Secundo vt de iis rebus agatur/ quæ ad Ecclesiarũ rite gubernandarum

rationem pertinent.

Tertio / vt admoneantur et corrigantur / si qui vel in doctrina tradenda non satis circumspecti / aut non satis sani fuerunt / vel vita et moribus dissolutioribus / aut facto aliquo Ecclesiam polluerunt.

Quarto / vt quisq; suas difficultates et aliorum vitia (si nouit) Superintendenti aperiat. Propter has / et similes arduas caussas monis hæc diœcesana Synodus hactenus celebrata est.

Est enim Synodus duplex { Vniuersalis. Particularis.

Vniuersalis Synodus est Episcoporum et aliorum Ecclesiæ primorum cõuentus ad certum locum / ex mandato Principis seu Monarchæ conuocantis eos ex toto imperio / vt inter se conferant de dogmatibus / iuxta Analogiam fidei cõtra Hæreticos et Schismaticos.

Talis

Talis fuit Synodus Nicœna/ Constantinopolitana/Ephesina/ Calcedonensis &c.

Particularis est conuentus Episcoporum et aliorum Ecclesiæ ministrorū sine conuocatione imperiali.

Huius particularis Synodi/alia est Nationalis quando ex toto aliquo regno conueniūt Primores/ alia diœcesana/quando singuli Episcopi cum suis Præpositis et Parochis cōueniūt/alia prouincialis quando Præpositi Parochos prouinciales in vnū conuocāt/Hic autem noster conuentus vocatur Synodus diœcesana/ quæ sane prudenti consilio et consuetudine laudabili hactenus singulis ānis in hoc regno cōseruata est.

Pro mutua igitur in sana doctrina coædificationes pauca de veræ et Catholica Ecclesia dicam.

¶ De vera et Catholica Ecclesia.

Quid

1 Quid sit. 2 Quanta sit.
3 Quid agat. 4 Quid patiatur.
5 Vbi quærēda sit. 6 Qui ipsius ædificatores sint.

II.

Quomodo / quibus modis ac mediis Deus se ac suam voluntatem Ecclesiæ patefecit.

III.

Tertio. Quomodo falsa Ecclesia (scilicet Antichristiana) omnia veræ Ecclesiæ dogmata turpissime iam fere nongentis annis / contra expressam voluntatem Dei in verbo reuelatam / corrupit ac deprauauit.

I

De Ecclesia. Quid sit.

Cum ministri verbi a Deo / præcipue ad hoc vocati sint / vt Ecclesiam Christi / quam sanguine suo sibi acquisiuit / pascant verbo Dei / vtile est (vt falsam a vera discernant) scire qualis cœtus

cœtus vera Ecclesia sit / Nam aduersarii dicunt esse cœtum hominum / in quo Romanus Pontifex est summum caput / habens spiritualem et secularem potestatem / Et quicquid ille docet / instituit et mandat / id sub pœna excommunicationis acceptandum est / Et fingunt eam similem Romano imperio / vt quemadmodum Romanorum imperator habet sub se.

1 Reges.
2 Duces.
3 Comites.
4 Barones.
5 Præfectos.
6 Consules.
7 Ciues et rusticos.

Ita in Ecclesia (inquiunt) habet papa sub se.

1 Cardinales.
2 Episcopos.
3 Abbates.

 Cano-

4 Canonicos.
5 Officiales.
6 Diaconos / Hypodiaconos.
7 Agmina Monachorũ / Monialium / sacrificulorum &c.

Hoc modo fingunt Ecclesiã similẽ esse Politiis mũdanis / Imo supra omnem mũdi potentiã / Et ideo Caput Romanæ Ecclesiæ gladium gestat / quo plus quã Turcicus tyrannus / veram Ecclesiam persequitur / cũ tamen talis dominandi potestas Ecclesiæ ministris a Christo prohibita sit. Reges gentium dominantur eorum / vos autem non sic. Item Qui gladium acceperit / gladio peribit &c.

Vera autem definitio Ecclesiæ traditur a D: Paulo Ephe: 2. Non estis hospites et aduenæ / sed ciues sanctorũ / et domestici Dei ædificati etc.

Est igitur vera Ecclesia / Ciuitas vel domus Dei spiritualis ædificata super fundamentum Prophetarum et Apo-

Apostolorum /in quo ædificio summus angularis lapis est Filius Dei/quæ domus dei regitur /habitatur / defenditur ab ipso Deo /in qua/domestici sūt partim boni/partim mali/ Sed tamē tales mali qui fundamentum non oppugnant et nō eiiciuntur domo / etiāsi aliqua vitia habeant / Sed ea spe tolerantur/vt tandem meliores fiant.

Hæc definitio congruit cum multis testimoniis scripturæ / vt cum dicto Christi / Oues meæ vocē meam audiunt. Item. Si quis diligit me sermonem meum seruabit etc. Huc et parabola pertinet Matth: 13 de sagena missa in mare etc.

Igitur Papistatum / Judeorum/ Mahometistarū Ecclesia non est vera Ecclesia / quia non est domus dei ædificata super fundamentū Prophetarum et Apostolorū / qui vnanimi consensu clamant homines consequi remissionē peccatorū/ per nomen Christi

quotquot

quotquot credunt in eum. Act: 10.
Cum hoc modo vnam veram Ecclesiæ definitionem tenemus / facile possumus discernere inter veram et falsã Ecclesiã.

Nam aduersarii veræ Ecclesiæ / nos atrocissime accusant / et execrantur tanquã hostes Ecclesiæ Dei / Et nobis crimina omnium maxime detestanda / falso obiiciunt motæ sæditionis in Ecclesia et hæreseos / et vocãt nos cũ Schismaticos / tum hæreticos. Ne igitur clamores illi frangant animos piorum / ideo eos bene cõfirmatos ac munitos esse oportet cõtra tales obiectiones / quod vez necesse sit dissentire a defensoribus iniustæ crudelitatis et errorum. Prima confirmatio hæc est. Illi qui ex animo et non simulate prouocant ad iudicia Ecclesiæ / nequaquã sunt hostes Ecclesiæ / aut sæditiosi aut Schysmatici aut hæretici / quia scriptum est / Si Ecclesiam non audierit &c. Tantisper autem donec non defugit iudicium Ecclesiæ / non

nõ poteſt dici hoſtis aut Schyſmaticus. Secunda confirmatio. Hoc conſtat nos non debere ſocios eſſe manifeſtorũ parricidarum / ſicut ſcriptum eſt / Non communices peccatis alienis. Sunt autem manifeſta parricidia / quod multi pii homines propter traditiones humanas / item multi pii ſacerdotes propter coniugium interficiuntur.

Huius crudilitatis ſocietate ſe polluunt / qui gloriantur ſe eſſe Catholicos / et defendere Politiã Pontificiam.

Tertia confirmatio. Manifeſtum eſt mandatum Dei / fugite idola / anteponendum concordiæ et omnibus rebus humanis / Conſtat autẽ Papiſtas tueri manifeſtos idolorum cultus / ſcilicet in uocationem mortuorũ ad certas ſtatuas et horrẽdas prophanationes cœnæ Domini / in miſſis venalibus et funebribus. Hæc mala adeo manifeſta ſunt / vt excuſari

cusari non possint / quæ tamen defendunt et stabilire conantur et interficiunt eos qui dissentiunt. Ex quo igitur sunt hostes Euangelii et defendunt manifestos errores cum verbo Dei pugnãtes, dissentire ab eis necesse est / sicut clare hæc vox docet. Si quis aliud Euangelium prædicauerit Anathema sit, quæ maledictio omnium extrema et summa est. Unde sciamus reiectos esse a Deo defensores idolorum et impiorum dogmatum / nec propter opinionem autoritatis eorum amplectendos esse errores. Hæc et similes caussæ tenẽdæ sũt / quod necesse sit nos dissentire a defensoribus impietatis / et a falsa Ecclesia / quæ nõ est fundata super angularem lapidem Jesum Christum / sed super Episcopũ Romanum / successionem ordinariam / et Hierarchiam Papisticam.

1 Quæcunqz enim Ecclesia credit satisfactionem peccatorum per propria

merita

merita / non est vera Ecclesia / Talis est Papistica / Ergo.

2 Quæcunqz Ecclesia tenet externum dominium in mūdo / est falsa Ecclesia. Talis est Papistica / Ergo etc.

3 Hostes Ecclesiæ Christi et qui defendunt idola et impia dogmata et oppugnant fundamentū Prophetarum et Apostolorū / nō sunt Ecclesia Christi / Talis est Papistica. Ergo non est vera Ecclesia.

Hæc argumenta ex veræ Ecclesiæ definitione formantur

Quanta est Ecclesia:

Non existimemus Ecclesiam alligatam esse ad ordinariam successionem Episcoporum aut ad vnum certum locum / regnum / aut ditionem in mundo vt imperia certis spatiis inclusa sunt et successoribus ordinariis obtemperant / sed

Ita ſtatutum habeamus Eccleſiam cœtum eſſe hominum piorum diſſipatũ toto orbe terrarum / alligatum ad miniſterium Euangelii / traditum per Chriſtũ et Apoſtolos / Complectitur ergo Eccleſia totum orbem terrarũ / vt in quacunqꝫ parte orbis puritas Euangelii ſonat / ibi ſit pars Eccleſia Dei / vt enim quondam non ſoli Iſraelitæ fuerunt Eccleſia dei / tametſi tunc Eccleſia certam ſedem teneret / ſed etiam multi Ethnici / ita nunc multo minus Eccleſia in anguſtum contrahenda eſt / cum Euangelium ſparſum ſit per totum orbem terrarum. Erant autem (vt id obiter dicam) tria genera hominũ ante Chriſtũ ex virgine natum / ex quibus Eccleſia conſtabat. Primũ genus erant Iſraelitæ id eſt / nati ex ſemine Abrahæ / hos oportebat circumcidi et obſeruare cæremonias Moſaicas. Secundum genus erant Proſeliti / qui ex gentibus cõuerſi voluerũt circumcidi et obſeruare cæremonias

Moſaicas.

Mosaicas. Tertium genus fuit haud
dubie magnum / videlicet / Ethnici qui
in Actis Apostolorum vocantur viri re-
ligiosi / qui sine circumcisione et ob-
seruatione didicerant promissionē salutis
datam propter venturum semen quo be-
nedicendæ erant omnes gentes. Hac
fide inuocabant verum Deum / qui se
populo Israel patefecerat. Tales fue-
rūt Naaman Syrus / Nabogodonosor /
Darius Medus / Cyrus / Cornelius /
Et semper multi tales Ethnici fuerunt
Ecclesiæ vera membra. Ita nunc sci-
amus ibi esse Ecclesiæ membra / vbi-
cunqz sunt amplectentes veram Euan-
gelii doctrinam. Erit enim postremo
tempore / vt Daniel ait Cap: 12. Di-
spersio populi. Sub Turcico imperio /
sub aliis Regibus et Pōtificibus inimi-
cis puræ doctrinæ Euangelii / passim
dispersi sunt aliqui pii. Hi teneant hanc
consolationem / quod Ecclesia non
sit alligata certis regnis / Sed quod

omnes vbicunqꝫ sunt / qui Deum vera agnitione Christi / et fide inuocant / et idola fugiunt / sunt membra Ecclesiæ Dei / Sententia / voluntate / confessione se quisqꝫ cum cæteris membris coniungat / vbicunqꝫ enim (inquit Christus) duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ero in medio eorū.

Vbi vero fundamentum / et angularis lapis non est / ibi non est Ecclesia Dei / Sed spelunca diaboli / etiamsi ornata sit splendidis cultibus et admirandis operibus / vt est Ecclesia papistarum. Ita Ecclesia non est alligata certo loco / ordini / aut hominum generi / Sed omnes Christiani sunt sacerdotes / iuxta illud Johel: z Effundam de spiritu meo super omnem carnem / et prophetabunt filii vestri et filiæ vestræ / Item Zacha: vltimo. Omnes gentes sacrificabunt et celebrabunt festum tabernaculorum.

Quid

Quid agit Ecclesia?

Cum Christus Ecclesia suæ tanquam sponsæ non gladium/ sed claves tradiderit/ nemini obscurum esse potest/ quæ propria sint eius munera et officia. Nam ut imperia quæ gladium tenent belligerantur/ præsunt magnis exercitibus/ ipsa oppida atq; vicos cæsorum hominum corporibus implent/ Sic Ecclesia velut mater familias in domo Dei/ remissas et placidas actiones habet. Est enim custos et dispensatrix facultatum sponsi/ quod si ad eam homines modesti et verecundi accedant/ non solum commemorantes quanta inopia conflictentur/ Sed etiam petentes communicationem beneficiorum Christi/ his ipsa benigne aperit/ omnemq; liberalitatem in eos effundit.

Primum enim aqua eos abluit/ quæ ex Christi domini latere proflu-

iſſe dicitur in remiſſionem peccatorũ noſtrorum / qua nos quoties vtimur / toties meritorum in nos Chriſti nobis venire in mentem debet.

Secundo / animos rudes atqȝ ignaros veræ religionis / ad intellectum Dei / veræ religionis et meritorũ Chriſti inſtituit atqȝ inuitat / ſimul docens quo pacto illa beneficia accipi debeant et poſſint.

Tertio / lapſos ad pœnitentiam reuocat / Et credentes a peccato abſoluit. Ac ne fides illorum labefactetur / impertit etiam corpus et ſanguinem Chriſti / quæ certa ſunt pignora ingentis amoris / quo liberator ille nos complexus eſt / Econtra / prophanos / quos Chriſtus canes et porcos nominat / a ſua domo arcet et eam tantiſper occluſam tenet / donec illi de mente impia deſiſtant.

Quartum offitium eſt corpus et facultates conferre ad miniſterii conſti-

tutionem

tuitionem/ et defensionem. Item Si opus sit / potius amittere vitam et opes / quam abiicere Euangeliũ in confessione/ sicut scriptum est Math: 16. Si quis voluerit me sequi/ abneget semetipsum et tollat crucem suam.

Hæc propria sunt Ecclesiæ officia et munera/ quæ clauium appellatione significantur/ Hæc ipsa quoqꝫ venustissime a propheta describuntur/ cũ ait. Posui verba mea in ore tuo/ Et in vmbra manus meæ protexi te/ vt plantes cœlos et fundes terram ꝛc. id est. Spargas Euangelii doctrinam tanquam plantulas in horto cœlesti/ .i. Ecclesia/ vt semper sit aliqua Ecclesiæ frequentia/ in qua vox Euangelii sonet Et illius hospitia Deo commendemus. Esa: 51.

Quid patitur Ecclesia:

Crucem/ afflictiones et varia genera calamitatum/ Sicut predixit

Christus. In mundo pressuram in me autem pacem habebitis. Mitto vos tanquam oues in medio luporum/ Item eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum &c. Propter has ærumnas maxima pars hominū iudicat Ecclesiam a Deo abiectam esse/aut commenticiam esse totam doctrinam de Deo/ quia videmus Ecclesiam calamitosiorem esse cæteris gentibus aut certe nihilo tranquilliorem. Cum enim hæredes vitæ æternæ a Tyrannis trucidantur/ multo crudelius quam vllæ bestiæ/ cū Baptista ab Herode/ Paulus a Nerone interficitur/ nequaquam iudicant spectatores/ Baptistam aut Paulum deo curæ esse/ et a Deo iuuari/ Sed iudicant hos miseriores esse vllis creaturis.

Ita hoc tempore multi falso ratiocinantur. Turci habent maximos et fœlicissimos successus in imperio/ volitant per orbem terrarum velut sagittæ

gittæ ingenti impetu contorta / quæ
omnia et posternunt qua petunt / om-
nia eis cedunt / omnia prona sunt /
Quare consentaneum est Turcicum
cœtum Deo placere et hoc genus doc-
trinæ quod profitentur a Deo traditũ
esse / Econtra / quid ærumnosius
cogitari potest / quã cœtus titulo Chri-
sti sese ornans / Nam et dissidiis dog-
matum laceratur / Et sentit tyrannorũ
seuitiam / deniq; tristissima seruitute op-
presus iacet. Hoc scandalum multos
mouet / vt cogitent doctrinam / quam
Ecclesia in tantis ærumnis circumfert /
fabulosam esse / Necesse est igitur pias
mentes aduersus hæc scandala præmu-
niri et doceri / cur Ecclesia tantis ærũ-
nis subiecta sit / Vna enim est prin-
cipalis caussa / Cur subiecta sit cruci
quam habet communem cum toto mũ-
do / scilicet quod adhuc in carne circũ-
ferat peccatum / ideo vult Deus / eam
agnoscere et sentire iram suam aduersus

 peccatum

peccatũ/ de hac admonet per varias æ-
rumnas/ deinde multæ aliæ caussæ
concurrunt/ Ac possunt numerari cau-
ssæ decem / cur Ecclesia subiecta sit
cruci/ quæ in libro locorum cõmunium
a Philippo Melanchtone recitantur.
Etiamsi vero tantis malis obnoxia sit/
tamen statuendum est eam exaudiri a
Deo/Et in mediis diabolorum ac ty-
rannorum furoribus conseruari. Ac
nullum miraculũ maius hodie in mun-
do esse potest/ quam quod inter tot a-
trocissimos hostes/ et tam longo tem-
pore Ecclesia conseruata sit/ Est enim
vndiqz hostibus circumdata/ quorum
primus est Romanus prædo/ cum to-
ta turba Cardinalium/Episcoporum/
Monachorum &c. Deinde/ So-
phistæ et falsi fratres/ qui suis men-
dacis et peruersis opinionibus doctri-
nã cœlestem extinguere conantur/ Po-
stea Tyranni qui gladio/igne/ direp-
tione bonorum Ecclesiasticorum/ vin-
culis

culis et homicidiis non cessant Ecclesiam oppugnare / Deniqz Sathan ipse cum toto Cacodæmonum exercitu / et inferorum portis / se horribiliter et maximo furore Ecclesiæ opponit / Et tamen inter hos hostes (diuina protectione) tanquam rosa inter spinas floret et miraculose conseruatur.

Vbi querenda est Ecclesia:

Etsi regna sunt in eo loco / vbi est maior multitudo / instructa armis et potentia / tamen Ecclesia alias habet notas externas / scilicet professionem puræ doctrinæ Euangelii / vsum legitimum sacramentorum / et obedientiam erga ministerium / quatenus eam præcepit Euangelium. Nullibi igitur quærenda est Ecclesia nisi in cœtu vocatorum / id est in illa congregatione / in qua sonat vox Dei et retinetur veræ doctrinæ fundamentum et articuli fi-

dei integri et non defenduntur manife-
sti cultus idolorum/ Deinde vbi legiti-
me administrantur sacramenta secundū
Christi institutionem. Ad hunc cœtū/
qui non est alligatus certo loco/ certis
personis/ vt successioni ordinariæ Ro-
manorum pontificum/ aut senatui E-
piscoporum et Cardinalium siue con-
cilio/ sed tantū verbo Dei incorrupto
tradito per Prophetas et Apostolos/
nos votis/ fide/ et professione adiunga-
mus.

Subiiciat autem aliquis in hac
quinta quæstione de Ecclesia/ Cum
Superioribus aliquot seculis antequam
Lutherus Dei instinctu doctrinam re-
purgaret/ non modo sacramenta con-
tra Christi institutionem administra-
ta sint/ sed etiam in templis/ aut om-
nino/ aut magna ex parte vox Euan-
gelii humanis opinionibus obscurata
sit/ consentaneum est prorsus interiisse
Ecclesiam/ aut certe in angustum a-

deo

deo contractum fuisse / Vt magna multitudo hominum in sedem aut regionem damnatorum descenderit / vt olim cum ex vniuersa multitudine totius humani generis / non nisi octo animæ seruatæ sunt.

Ad has obiectiones / primum hoc respondeo / Ecclesiam fuisse squalidiorē posiquam aucta et confirmata esset tyrannis Romani pontificis. Ac de eo tempore Apostoli nominatim vaticinati sunt. Paulus enim clare ait in Ecclesia dominaturum esse hominem peccati / extollentem se supra cultum Dei. Sic in Actis Apostolorum / Cap: 20 Scio quod post discessum meum &c. Et 2. Petri 2. Inter vos (inquit) erunt qui falsa docebunt &c. Erunt igitur errores non tantum apud externos hostes Mahometum et similes / sed etiam in illo ipso cœtu qui vocatur Ecclesia Dei / Sed Deus miranda bonitate inter tantas tenebras quæ mun-

dum

dum ingratum oppresserunt / seruauit aliquem cœtum qui retinuit doctrinam Prophetarum et Apostolorū / nec prorsus sinit interire suam Ecclesiam / etiamsi sæpe admodum exigua est. Ac fuit tempus aliquot seculorum / ante Lutherum / omnino simile ætati Eliæ / cui deploranti interitū Ecclesiæ his verbis / Altaria tua destruxerūt / et Prophetas tuos occiderunt / et ego sum solus relictus / respondit Deus / Erras (inquit) si existimas te solum esse. Reliqui mihi septem millia virorum / qui non curuauerunt genua ante Baal. Eodem modo sub Papisticis erroribus mansit Ecclesia Dei / tametsi exigua fuit respectu Ecclesiæ malignantium / Fuerunt tamen docti viri qui publicos errores reprehenderunt et deplorauerunt Imo qui exilia aut supplicia propter piam confessionē pertulerunt / quales fuerunt Taulerus / Johannes Hus / Hieronimus Pragensis / et antea multi.

Certum

Certum quoqz est magnam multitudi-
nem fuisse infantium qui cum abluti
essent aqua Baptismi / et Christo ve-
lut palmites inserti antequam erro-
ribus papistarum imbuerentur ex vita
excesserunt et in eas oras migrarunt /
quas Deus praparauit diligentibus se /
Ergo infantes hoc modo mortui / non
minima pars Ecclesiæ tunc temporis
fuerunt / Deinde multos fuisse con-
stat / qui tametsi per omnem vitam in
densissimis tenebris et erroribus versati
essent / tandem tamen in extremo vitæ
actu / ad Deum conuersi errores agno-
uerunt ac deplorarunt / simul petentes vt
a Deo propter Filium mediatorem re-
ciperentur / Hodie quoqz angimur a-
nimis et quærimus vbi Ecclesia Dei
mansura sit / cum videmus Imperiorũ
ruinas / Principũ distractiones / et va-
rias confusiones et mutationes rerum
humanarum / Sed in his omnibus cer-
to statuamus Deum sibi seruaturum
esse

esse aliquem cœtum/suum verbum amplectentem / et credentem se ei curæ esse propter filium mediatorem/ iuxta promissionem Christi/ Ero vobiscum omnibus diebus vsq; ad consumationẽ seculi. Item Oues meæ vocem meam audiunt/ et ego vitam æternam do eis et nemo rapiet eas de manibus meis.

Est igitur quærenda Ecclesia apud illos homines / qui puram Euangelii doctrinam retinent et profitentur/ Et huius Ecclesiæ membra sunt/ qui huic cœtui se adiungunt. Et Caput habet ipsum Christum/Et alligatus est voci et promissioni Euangelii/ Et cum sit sine humanis præsidiis mirabiliter a Deo omnibus ætatibus seruatur.

Qui ædificatores Ecclesiæ?

1 Primus ædificator est ipse Deus pater/ qui viua voce statim post

lapsum

lapsum filium suum ab æterno a se genitũ, pro fundamẽto Ecclesiæ posuit inquiens/ Semẽ mulieris &c. Tunc enim constitutus est ipse lapis preciosus /ut gestet totum ædificium domus Dei. Ut Esa: 28. Ecce ego mittam in fũdamentis Sion lapidem angularem / lapidem probatum preciosũ in fundamento fundatum.

2 Deinde sunt huius Ecclesiæ Architecti / qui postea super hoc fundamentũ ædificarunt non fœnum aut stipulam /sed aurum /argentum/ et lapides preciosos / quales fuerunt Patriarchæ / Prophete / Apostoli / et eorum pii successores/ Huic enim omnes Prophete testimonium perhibent &c.

3 Postea omnes synceri et fideles Verbi ministri legitime vocati ad functionem Ecclesiasticam. Hi si ædificant domum Dei/super fundamentũ Mosi/ Prophetarum Christi et Apostolorũ / veri fabri et architecti sunt. Nemo (in- i. Cor. 3.

quit

quit Paul:) potest alíud fundamentum
ponere/præter id quod positum est/quod
Johan: 5. est Jesus Christus/Et Christus ait/
Scrutamini scripturas / illæ sunt quæ
testificantur de me. Illi autem qui non
ædificant totam structuram Ecclesiæ su-
per fundamentũ quod est Christus/sed
super alíud quodcunqȝ et qualecunqȝ il-
lud sit / non sunt Ecclesiæ Christi ædi-
ficatores/sed destructores/quales fue-
runt in populo Israelitico / Sacerdo-
tes Baal. Item Impii Pontifices/
sacerdotes/Scribæ/Pharisæi/Essæi/
Zaducæi &c. Et quales hodie sunt An-
tichristiani/de quibus omnibus vatici-
Psal: 118. natur David. Lapidem quem reproba-
uerunt ædificantes/hic factus est in ca-
put anguli. A domino factum est istud
et est mirabile in oculis nostris/ Do-
cent enim non solum Christo vero an-
gulari lapide/ sed et nostris operibus
nitendum esse. Quicunqȝ enim a vero
Ecclesiæ fundamento recedit/ reprobat
Christum

Chriſtum precioſum lapidem. Sicuti hoc tempore a non paucis hæreticis et tyrannis reprobatur. Jdeo ardentiſſimis votis/ et toto pectore omnes petant vt hoc poſtremo et periculoſiſſimo tempore / inter tantas tempeſtates publicas/ quæ minantur Eccleſiæ infinitam diſſipationem et vaſtitatem/ Deus ſua bonitate aliquas Eccleſiæ reliquias conſeruet. Et tantum de Eccleſia/ Sequitur de ſecundo membro.

De Secundo membro.

Quomodo/ quibus modis ac mediis Deus ſe ac ſuam voluntatem Eccleſiæ patefecit.

Certo omnibus ſtatuendum eſt/ Deum non condidiſſe genus humanū ad voluptates corporis perfruēdas tantum / aut ad has ingētes ærumnas

in quibus versatur / sed ut esset templum in quo Deus habitaret / et cui suam sapientiam / et bonitatem in omni æternitate communicaret. Ideo etiam colligit sibi in mundo æternam Ecclesiam / cui edita voce doctrinæ se variis modis patefecit / Et hunc suum sermonem vult ab Ecclesia bona fide custodiri incorruptum / et sonare in genere humano omnibus temporibus. Sed prochdolor / ab hac voluntate Dei in verbo expressa / inde usqz ab initio ingens multitudo hominum discessit et adhuc hodie discedit / et magna audacia alii totam mentionem diuinitatis et prouidentiæ diuinæ derident / alii blasphœmant articulum de redemptione generis humani / Sacramenta a Christo instituta / Item resurrectionem mortuorum / alii noua numina / cultus et opiniones fingunt et stabiliunt / nec tamen in tanta caligine mentium / et miserabili confusione rerum humanarum Deus

lucem

lucem veræ doctrinæ prorsus extingui sinit / sed inde vsqz a primis parentibus post primam promissionem editam / suam vocem / qua humano generi patefecit / mirabiliter (aduersante diabolo / et magna multitudine impiorum hominum) conseruauit / Hæc vera Ecclesia in qua doctrina diuinitus patefacta sonat / non gignit nouam aliquam doctrinam / aut nouos fidei articulos vt ratio humana varias artes gignit / Sed Deus edidit arcanum et mirandum de filio suo æterno mysteriũ incognitum rationi humanæ / quod a seculis absconditum Ecclesia tantum explicat et declarat.

Ne autem existimemus doctrinam Ecclesiæ / quæ in libris Propheticis et Apostolicis continetur / ex humano cerebro ortam et inuentam esse / dicam / quibus ac quot modis ac medijs Deus se manifestauit.

Sciendum est autem Deum patefecisse se dupliciter.

Primum per suas creaturas visibiles et inuisibiles. Hæc reuelatio est communis omnibus hominibus. De illa patefactione loquitur Paul: Rom: 1. Quantum / inquit / de Deo sciri potest manifestum est illis / Deus enim illis manifestauit / Inuisibilia enim ipsius ab opificio mundi / per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur / sempiterna quoque eius virtus et diuinitas. Mens humana intuens totam mundi Machinam / et ordinem rerum in tota natura / statuit quod sit Deus / et quod sit sapiens / potens / iustus / bonus etc. Videt quam certæ sint leges motuum cœlestium / certum numerum specierum / et propagari similia ex similibus / videt quoqz certas vices æstatis et hyemis ad vtilitatem viuentium / Et quã mirabiliter Microcosmus paruus ille mundus scilicet homo / formatus sit

cum

cum corpore et anima/cum exterioribus et interioribus sensibus &c. Totus hic ordo perspicue testatur esse aliquam æternam mentem / Architectricem / gubernatricem / et conseruatricem omnium harū rerum / Et quod Deus vere diligat genus humanum / ex quo omnia hominum caussa condita sunt.

Sic Deus primum se et suam voluntatem ex visibilibus et inuisibilibus creaturis / mutis Magistris / videlicet ex multitudine / mãgnitudine / pulchritudine creaturarum patefecit / O cæcas hominum mentes qui tam expressis vestigiis diuinitatis non mouentur / vt de Deo melius sentiãt / et eum reuereantur / cum tamen (teste Paulo) tam prope sit / vt etiam manibus contrectari possit.

Secundo. Patefecit se hominibus suo verbo / in hoc quod patribus et Prophetis locutus sit / propterea etiam

 filius

filius Dei appellatur λόγος patris / quia per ipsum locutus est Patribus et Prophetis.

Quomodo autem / et quam variis modis ac mediis suam voluntatē arcanam patribus et prophetis reuelauit ex sacris literis constat / videlicet sex modis præcipue.

Per
1 Viuam vocem.
2 Angelos.
3 Intellectualem visionem.
4 Imaginariam visionem.
5 Res sensibiles oculis carnalibus subiectas.
6 Vnigenitum filium suum. Hebrœ I.

I

Primum se ac suam voluntatem viua voce de cœlo sonante reuelauit sine aliqua externa forma vel specie / Sic clara voce alloquebatur primos peccatores: primum voce legis inquiens /

Adam

Adam vbi es. quasi diceret/ vbi est: meus Adam quem ego creaui ad imaginem meam/cum innocentia et integritate naturæ/ cum perfecta iusticia et sanctitate: &c. Deinde ne deesset cõsolatio primæ Ecclesiæ addidit vocem Euangelii/ Semen Mulieris &c.
Hoc modo sæpe alloquebatur Abraham Item Mosen / Et super Christum viua voce clamauit. Hic est filius meus dilectus &c.

II

Per Angelos sæpenumero suam voluntatem aperuit / Sic per angelum Abrahæ suam voluntatem manifestauit Gen: 22. Sic dicit Dominus / ait Angelus ad Abraham/ quia fecisti hãc rem et non pepercisti vnigenito filio &c. Ita alloquebatur Dominus Heliam per Angelum. Item Balaam. Tobiam. Loth &c. Sic quoq; Zachariæ/ Mariæ virgini/ pastoribus/ Mulieribus euntibus ad sepulchrũ Christi/ 4 Reg: 1.

suam voluntatem per Angelos reuelauit/ et multoties hoc modo suam volũtatem/ cum de ira et vindicta/ tum de gratia et misericordia declarauit.

III

Per intellectualē visionem. Hæc est manifestatio/ qua Deus per spiritum Sanctum ita illuminat mentes Prophetarum vt mentaliter futura præuideant/ Et simul intelligant id quod Deus illis occulta inspiratione reuelare decreuit. Hoc modo (teste Christo) per occultam suggestionem vidit Abraham diem venturi Messiæ in mũ-
Johan: 8. dum/ et gauisus est/ hoc modo illuminauit Dominus mentē Jacob vt certo posset videre filium Dei tunc venturũ
Gen: 49. in mundum/ quando Sceptrum de tribu Juda esset ablatum.

Eodem modo/ scz illuminatione
Psal: 22: spirituali/ illustrauit mentem Dauidis
Psal: 110. vt videre posset Christi passionē/ mortem/ resurrectionem/ quasi coram/ pas-

sionis

sionis ac mortis Christi spectator fuisset

Hic quoqꝫ per intellectualem visionem inspirauit menti Esaiæ Prophetæ suum arcanum consilium mundo patefaciendum, vt posset certo scire virginem concepturam et pariturum Im- Esa: 7. et 9.
manuelem. Eiusmodi fuere reliquorum Prophetarum visiones intellectuales, Ad quem modum etiam pertinet quod Christus aperuit Aposto- Luc: 24.
lorum mentes vt scripturarum mysteria intelligere possent. Hic est tertius modus quo egit cum Patriarchis et Prophetis scz per intellectualē seu mentalem visionem, qua ita spiritualiter informauit mentes eorum, vt ea quæ in mente diuina erant intelligere possent, Sicuti etiam in die Pentecostes mentes Apostolorum illuminauit &c.

IIII

Per species, seu imagines spirituales.

Hæc imaginaria patefactio est, qua Deus imaginatione hominis se ac res

 diuinas

diuinas / speciebus / imaginibus / ac formis inuolutas proponit ac repræsentat / Hæc reuelatio diuinæ voluntatis dupliciter contingit. Alias dormientibus /
Gen: 28. Sic impressit Deus spiritualem speciem in dormiente Jacob vt videre posset in somnis scalam protensam a terra in cœlum et Dominum innixum scalæ &c.
Gen: 41. Sic quoqꝫ per imaginariam visionem in somnis vidit Pharao prouidentiam Dei / vaccis et spicis apparentibus adumbratam.

Dan: 2. Ita Nabugodonosor vidit symulachrum illud admirandum quatuor Monarchiarum ordinem ac successum denotans. Eiusmodi fuere sanctißimi Danielis visiones imaginariæ in somnis pleræqꝫ multæ / vt ipsemet testatur Capite octauo et alias.

Alias contingit talis patefactio diuinæ voluntatis imaginaria vigilantibus / Et tūc vocatur talis visio vel extasis / id est / excessus mentis / vel raptus /

vel

vel visio in spiritu. Tales reuelationes diuinæ per species imaginarias fuerunt pro maiori parte visiones Ezechielis, vt de ossibus quæ reuixerunt &c. Tales fuerunt reuelationes Johannis Euangelistæ, quæ in Apocalypsi habentur. Talis fuit Petri cõtemplatio de linteamine misso cœlitus. Item Pauli, quando rapiebatur in tertium cœlum, 1 Cor: 12. His Deus, quasi in extasi Sola imaginatione spirituali se ac suam voluntatem minifestauit. Atqz hic est quartus modus quo Deus se aliquibus personis patefecit, scz dormientibus et vigilantibus, vt illi deinceps aliis viua voce eadem reuelarent.

V

Per res sensibiles, et externas formas, sensibus subiectas, quibus Patriarchis et Prophetis etiam suam voluntatem patefecit, cum non possent ipsũ Deum in sua essentia videre, Sic Abrahæ apparuit Dominus trium viro- Gen: 18.

rum

eum specie ac similitudine. Tres vidit et vnum adorauit/ per quod significatur Deum vnum esse in essentia/et trinum in personis. Sic quoqz apparuit Dominus Mosi in rubo ardenti. Eodem modo in monte Synai in igne legem daturus/ suam voluntatem manifestauit/ Talis fuit quoqz manifestatio per res sensibiles in Baptismo et transfiguratione Domini. Ita quoqz per externam visibilem formam apparuit spiritus sanctus in die pentecostes. Posuit enim se supra singulos Apostolorum in visibili flammarum specie/ et docuit illos predicare magnalia Dei.

VI

Per vnigenitum filium suum dominum nostrum Jesum Christum/qui assumpta humana natura arcanã Dei voluntatem generi humano reuelauit/ et Prophetarum vaticinia explicauit.
Johan: 3. Sicut ait ipse/ Deum nemo vidit vnquam/ sed filius qui est in sinu patris

ipse

ipse enarrauit/ Idem testatur Epistola
ad Heb: Cap: I. Nouissime diebus
istis locutus est nobis in filio &c. Quod
autem per filium locutus sit nobis/ af-
firmat Christus ipse/ Sermonem quem
audistis non est meus/ sed eius qui me
misit patris. Item. Sicut pater dedit
mihi in mandatis/ ita loquor in mun-
do/ Et quod Deus hunc audiri vult a
toto genere humano/ testatur ipse viua
voce. Hic est filius meus dilectus hūc
audite.

Omnes reliqui varii modi / qui-
bus Deus olim loquebatur Patriar-
chis et Prophetis/ Christo adueniente
cessare deberent. Nam non vult ampli-
us vt olim cum hominibus loqui per
varias apparitiones iam recitatas/ sed
iam omnium hominum aures alligauit
ori Jesu Christi/ Et non est aliud ver-
bum amplectendum a quoquam/ quod
non congruit cum doctrina filii Dei/
Ipse enim adhuc docet in sua Ecclesia
et doce-

et docebit vsqz ad consumationem secu-
li/ Sicuti ait. Ego vobiscum sum &c.

Item. Qui vos audit me audit. Ideo enim Deus suum filium hominē fieri voluit vt suam voluntatem humana voce nobis reuelaret/ Nam deuina vox qualis in se est/ intolerabilis est humanis auribus: qualis fuit vox diuinæ maiestatis in mōte Synai/ Et Christi in horto. Vbi vnica suæ maiestatis voce omnes suos hostes prostrauit.

Hic est septius modus quo Deus se ac suam volūtatem orbi patefecit/ Et hic modus est nobis vtilissimus et maxime salutaris/ vt Christus ait/ Multi reges/ et Prophetæ cupierūt videre quæ vos videtis/ Et audire quæ vos auditis &c.

Hic percipimus quomodo Dominus Deus se ac suam voluntatem nō solum creaturarum multitudine/ magni-

tudine

tudine/ ac Pulchritudine/ sed etiam et
omnium maxime suo verbo salutari/et
speciali quadam mentium illustratione/
arcanæq; veritatis reuelatione patefe-
cit/ Vnde discimus quomodo mysteria
a Seculis abscondita in genus huma-
num deriuata sint. Ita variis modis
ac mediis diuina maiestas attemperat
se ad hominum captum/ vt eius ver-
bum et voluntas ab hominibus cog-
nosci possit/ De quibus patefactioni-
bus loquitur Dominus in Hosæa/ Et
testatur se apparuisse et visiones multi-
plicasse/ Et in libro Num: promittit Num: 12
Dominus se Prophetis diuersimode
appariturum/ Sic inquiens/ Si fue-
rit inter vos Propheta per visiones
apparabo ei/Et per somnia loquar ei &c.
Tantum de apparitionibus quibus
Deus se et suam voluntatem generi
humano patefecit.

De Tertio membro.

Quomodo

Quomodo falsa Ecclesia / scilicet Antichristiana / omnia veræ Ecclesiæ dogmata turpissime tam fere nongentis annis contra expressam voluntatem Dei in verbo reuelatam corrupit ac deprauauit.

Omnibus piis in hac clara Euangelii luce ad oculum videre licet, quomodo Pontifices Romani falso prætextu nominis Ecclesiæ / exemplo diaboli in Paradyso / pro libidine / auferebāt veritatem / et ordinationes diuinas / Et sua excogitata mendacia et imposturas substituerunt. Unde Antichristus recte filius perditionis a D. Paulo appellatur, quia ipsemet perditus omnia diuinitus patefacta / præcepta / et ordinata / funditus corrumpere ac perdere conatur.

Ut autem vera a falsis discernantur / utile ac summe necessarium est, cōferre præcipuos veræ Ecclesiæ articulos cum Romanæ Ecclesiæ mendaciis et

traditioni-

traditionibus humanis. Contraria e-
nim iuxta se posita magis elucescunt.
Iubet etiam D. Paulus vt in me-
moriam reuocemus errores et idolatri-
as in quibus olim versabamur/ ne in
eosdem denuo incidamus/ Et viuis
coloribus manifeste depingit Antichri-
stum cũ suis membris/Et ipsum tan-
quam atrocissimum crucis Christi ho-
stem omnes pios fugere iubet/ Mul-
ti (inquit) ambulant/ quos sæpe di- Philip: 3.
cebam vobis/ nunc autẽ etflens dico/
inimici crucis Christi/quorum finis in-
teritus/ quorum Deus venter est/ Et
gloria in confusione ipsorum qui terre-
na sapiunt.

Item Nemo vos seducat in hu- Coloss: 2.
militate data opera et religione Ange-
lorum &c.

Nemo vos seducat vllo modo/ 2. Tess: 2.
Quoniam nisi venerit defectio primum
et reuelatus fuerit homo peccati/ et
filius perditionis qui aduersatur/ et ex-

tollitur supra omne quod dicitur Deus

Rogo vos fratres vt obseruetis
Rom: 15 eos/ qui Jesu Christo non seruiunt/
sed suo ventri et per blandos sermones
et benedictiones seducunt corda innocentium.

1 Tim: 4. Item. Spiritus certo prædicit/
quod in nouissimis temporibus/ discedent quidam a fide attendentes spiritibus impostoribus et doctrinis Dæmoniorum &c. Hæ et similes sententiæ graphice depingunt Romanum idolum cum suis mendaciis/ imposturis/ falsis religionibus et aliis notis/ quibus cognoscitur. Videamus ergo ordine quomodo/ horribili audacia et arrogantia/ pontifex Romanus cum suis/ omnia veræ Ecclesiæ dogmata lacerauit ac corrupit.

Lex.

Lex Dei est æterna et immutabilis sententia in mente diuina reuelata

nobis

nobis / præcipiens quales rationales creaturas esse oporteat / et quæ facere et omittere debeant / Et iram Dei ac pœnas præsentes et æternas denuncians iis qui non præstant perfectam obedientiam.

1 Hanc mutauerunt Papistæ in regulas Monachorum et monacharum.

2 Item / dixerunt legi Dei satisfieri posse propriis viribus / per exteriora opera et ciuilem aliquam disciplinã / etiamsi manent in corde multæ prauæ inclinationes contra legem Dei / Et quia arbitrabantur legi Dei satisfieri solummodo externis operibus / ideo per hæc opera docuerunt homines iustos esse et Deo placere.

3 Extenuabant legem / et mendicitatẽ vel simile opus præferebant legi diuinæ / ad cuius opera / nulla tamen maiora ab vlla creatura cogitari possũt.

 Item. Quicquid Christus Matth: 5. de lege prædicat/ dicebant tantum consilia esse/ quæ Christus voluit superaddi legi/ cuius opera/ si homo facit bene est/ si non/ tunc non peccat. Ideo consiliorum opera vocauerũt opera specialis perfectionis/ et satisfactoria/ per quæ tanquam indebita/ possent satisfacere pro proprijs et alienis peccatis.

Euangelium.

Euangelium est vox æterni Patris/ Filii et Spiritus sancti/ commendata Prophetis et Apostolis/ et reliquis ministris/ quæ nos vocat/ inuitat/ et iubet/ vt credamus placatum esse Patrem intercessione Filii/ et affirmat gratiã exuberare supra peccatum/ modo desinamus ruere contra conscientiã/ Et vt benefitium sit certum/ promittit gratis propter Christum omnibus credentibus remissionem peccatorum/ donatio

donationē spiritus sācti et vitæ æternæ.

Hoc Euangelium in omnibus scriptis/ lectionibus et concionibus/ mutauerunt in traditiones et inuentiones humanas/ in legendas sanctorum et sanctarum/ Et cum Euangelio pugnantia auditoribus proposuerunt/ videlicet de inuocatione et cultu hominum mortuorum eorumqꝫ reliquiis/ de peregrinationibus ad sancta loca / de missis/vigiliis / indulgentiis / regulis / ieiunio/aqua benedicta/ herbis/palmis plattis/ fabulis &c. Hæc et his nugis similia/ loco Euangelii habuerunt.

Fides.

Fides est primum noticia in mente/qua assentimur promissionibus diuinis/et deinde fiducia voluntatis acquiescēs in proposito Mediatore/et propter eum accipiens remissionem peccatorum/ et vitam æternam:

Hanc sub papatu mutauerunt in

fidem hystoricam / Et docuerunt homines saluari sola noticia Hystoriæ / quam Iacobus etiam diabolos habere testatur.

Item affirmant dubitandum esse de misericordia Dei / et salute æterna / Certo enim (inquiunt) concludere se esse in gratia Dei magna arrogantia est Sed dubitare humilitas est / respondeo Dubitatio est peccatū / quod naturaliter nobis inhæret / docere igitur dubitandū esse de gratia Dei / est docere peccatum Sed primum necesse est homines intueri propriam infirmitatem et agnoscere se esse peccatores / sicut Dauid / primum confitetur se esse peccatorem / dicens / tibi tantum sum peccator. Hæc humilitas primum necessaria est / postea vero in illa lucta conscientiæ debemus anteferre promissionem Dei nostro peccato. Et tenere hoc dictum Pauli. Gratia exuberat supra peccatum &c. Hic rursus tribuenda est Deo gloria

veritatis: quia promisit se recepturum in gratiam omnes in filium credentes. Dubitantes autem ruunt in desperationem / quia incerti sunt de gratia Dei et salute. Ideo prodest habere in promptu testimonia contra Dubitationem.

Indubitatus sermo est. 1 Timoth: 1. Abraham non dubitauit. Romano: 4. Plœna est et certa persuasio / et firma certitudo. Col: 2.

Spiritus sanctus arguet mundū de peccato / quia non credit in me. Joh: 16. Qui non credit Deo mendacem facit eum 1 Johan: 5.

Item de Fide docent Papistæ / Quod non Sola &c / sed fide et operibus iustificantur homines. Respondeo. Cum scriptura aperte excludit a iustificatione peccatoris omnia omniū legum opera / et omnium hominum merita / clare comprobat Sola fide iustificari hominem / ad hunc sensum / vt particula

Sola / non notet ſolitudinem / ſed ex-
cludat in cauſſa ſalutis omnem operũ
ac meritorum precium/valorem ac dig-
nitatem. Nunquã enim ſolitaria aut
incomitata exiſtit fides/ſi vera ſit/quin
veram agnitionem peccatorum/ ſeriam
contriti cordis humiliationem / et om-
nis impietatis ac nequitiæ deteſtationẽ/
Dei ac proximi dilectionem/et ardens
obtemperandi Deo ſtudium/perpetuos
habeat comites/vt nulla vſquã inuenia-
tur res minus ſolitaria quam fides iu-
ſtificans/ Ea tamen Sola / peccato-
rem iuſtificari recte prædicatur/cum ſo-
la ſit cauſſa inſtrumentalis /qua miſeri-
cordia Dei iuſtificans accipitur et cre-
denti applicatur. Sicut ſoli linguæ
tribuitur quod ſit inſtrumentum loque-
læ /etiamſi adſunt dentes/ fauces / la-
bia/ Sic ſoli fidei tribuitur inſtrumen-
tum quo ſaluamur etiamſi adſunt aliæ
virtutes. Neq; fides ipſa in quantum
eſt virtus humana aut opus aliquod
noſtrum

nostrum / quemquã iustificat sed tunc vna cum omnibus aliis hominum virtutibus, a iustificatione excluditur / Sed eatenus, quatenus donum Dei et motus per auditum Euangelii a spiritu sancto in corde accensus / promissionibus gratiæ diuinæ assentiens, et acquiescens in misericordia gratuita, per mediatorem exhibita / iustificat / id est / remissionem peccatorum / reconciliationem cum deo / iustitiam Christi / et vitam æternã accipit / Et sola accipit / Quia nulla operum perfectio, aut dignitas humana / tanta Dei dona vel accipit vel promeretur. Ita fides vera nunquam est sola / Sola tamen iustificare impium recte vereqz prædicatur / Sicuti annulo multi effectus tribuuntur non quia ex auro et argento conflatus sit / sed quod gemmam magni precii in se contineat / Sic ad fidem magni atqz varii effectus referuntur / non propter virtutum præstantiam /

 Sed

Sed propter filium Dei/ quem fides dulcissimo osculo excipit atqz complectitur.

Contra hanc fidem iustificantem/ multa sophistica/et perplexa excogitauerunt/ vt de fide informi/ formata/ acquisita/ infusa/ explicita/implicita &c/ ad obscurandum officium et merita Christi/ quæ vnica fide a Deo donata/tanquã manu et instrumento animæ apprehendi possunt / ac debent. Nam fides iustificãs est tanquam oculus/manus et organum animæ/ quod filium Dei cum vniuersis suis donis/ bonis / ac beneficiis intuetur/ agnoscit/amplectitur/ et credenti applicat/ vt in illo iusticiam / salutem/ vitam æternam/et omnia diuina/ ac cœlestia bona possideat / quæ nullo alio/ vel medio vel instrumento / quam hac viua et minime ficta fide peccatoribus contingere possunt/ Id multis testimoniis et exemplis / ex sacris literis probari

potest

poteſt/quæ hic recitare longum eſſet.

De Iuſtificatione.

Iuſtificatio eſt conſequi remiſſionem peccatorum/reconciliationem cum Deo/ et vitam æternam/ gratis ex miſericordia Dei per ſolum Chriſtum vera fide apprehenſum.

Hanc mutauerunt ſub papatu in propriam ſatiſfactionem/ in propria merita/interceſſionem ſanctorum/in indulgentias et regulas Monachorum &c. Et nullam aliam iuſtitiam nouerunt quam legis/ operum humanorum/et phariſaicam/ humana diligentia et diſciplina qualicũq; acquiſita.
Sed hanc iuſtitiam in cauſſa ſalutis reiicit ſacra ſcriptura/ et veram proponit quæ eſt ex fide in Jeſum Chriſtum.
Ex operibus legis (inquit Paulus) non iuſtificatur coram Deo om- Rom: 3

nis

nis caro.

Item Nunc sine lege iusticia Dei manifestata est.

Item Arbitramur hominem iustificari per fidem absq; operibus legis.

Rom: 4. Si Abraham iustificatus est ex operibus habet gloriã sed non apud Deum.

Si ex operibus est iusticia Christus frustra mortuus' est &c.

Veram iustitiam / infusam vocant et illam dicunt constare / non sola fide in Christum / sed fide / spe et charitate

Respondeo / Duplex est iustitia videlicet Legis et Euãgelii / Legis iusticia constat spe / charitate et omnibus aliis virtutibus / quas Lex requirit / quas qui habet iustus est secundum legem. Sed quia legi nemo perfecte satisfacere potest / Ideo Euangelium de longe alia iusticia concionatur / quam non legis aut nostri operis / sed Dei iusticiam vocat / Ea autem est imputatio iusticiæ / remissio peccatorum et gratuita

tuita acceptatio ad vitam aeternã propter Christum/ hanc autem Euangelii iusticiam quia non nouerunt papistae/ ideo tantum de legali loquuntur.

In Definitione iustifiationis non possunt ferre particulam GRATIS/ sed adducunt operum merita et meritorum mercedem/ex dicto Christi male intellecto /merces vestra copiosa est in coelis.

Respondeo/quod sit perpetuus Ecclesiae catholicae/ prophetarum/ et et apostolorum consensus/ de gratuita remissione peccatorum donata propter Christum gratis/ Sicut testatur Petrus Apostolus. Huic omnes prophetae testimonium perhibent &c.
Item/ Ex fide gratis vt sit firma promissio &c.

Sic gratis sine operibus/ tantũ fide in Christum Latro in cruce iustificatus est/ quia Dominus nõ requisiuit quid prius operatus esset/ nec expectauit

tauit quid operis expleret.

Sic mulier Cananæa/ de qua Luc: scribit/ habet quidem præstantissima opera lauando et tergendo pedes Jesu/ tamen nullis his operibus tribuit iusticiam/ sed ait fides tua te saluum fecit. Et omnes saluati a cõdito mundo/ hoc modo iustificati sunt. Deus enim ab initio/ vno modo iustificat omnes.

Beatus August: ad Bonifacium/ cũ multa dixisset contra operum iusticiam tandem concludit inquiens/ His igitur consideratis/ pertractatisq; pro viribus quas Dominus donare dignatur/ colligimus non iustificari hominẽ præceptis bonæ vitæ/ sed per fidem Jesu Christi/ hoc est/ non lege operum/ sed lege fidei/ non litera sed spiritu/ non factorum meritis/ sed gratuita gratia &c.

Judas proditor habuit contritionem/ peccati confessionem/ egit quoq; durissimam satisfactionem/ quod se ipsum suspendit/ tamen non est his saluatus.

Verum

Verum sciendum est quod parti- cula GRATIS / non excludit me- rita et dignitatem filii Dei pro nobis mortui et resuscitati/ qui factus est æ- quiualēs compensatio et preciū pro redi- mando genere humano / sed excludit dignitatem et valorem operum huma- norum in caussa salutis æternæ.

Quod autē ad dictū Christi attinet/ Merces vestra copiosa est in cœlis /de- xtre intelligendum et explicandum est/ videlicet quod bona oppera non meren- tur vitam æternam. Nam donum Dei est vita æterna Rom: 6. Et tamen me- rentur prœmia/non propter operum dig- nitatem in se sed primū primum prop- ter promissionem Dei. Deinde vt fide- les ad bene operandum alliciat. Ter- tio promittit piis mercedem/ tanquam hæredibus regni cœlorum. Quicunqz enim credit in filium habet vitam æter- nam. Non autem merentur bona opera iustificationem/ quia iustificationem se-

quuntur

quuntur/tanquam fructus arborem.

Tamen (inquiunt) Paulus ait/ Deum redditurum singulis iuxta opera sua.

Respondeo/quod D. Paulus illo dicto non tribuit iustificationem operibus/ sed describit iustos a posteriori/ hoc est/a fructibus/ Dabit vnicuilibet iuxta opera sua id est iustis vitam et iniustis pœnā/ Bona arbor (inquit Christus) profert bonos fructus/mala malos Et omnis arbor quæ non profert bonos fructus excidetur et in ignem mittetur/ Hic loquitur sententia de fructibus fidei.

De verbo Dei.

Sacro sanctum Dei verbum/ nēpe legis et Euangelii est/ quo vt vero Chrismate / spiritus sanctus vngit et sanctificat Ecclesiam 1 Timoth: 4. hoc abiecto/vsus est Papa proprio chrismate/

mate / quo ipse vngit seu sanctificat di-
gitos / manus / vestes / calices / lapides
et sua consecratione temeraria et impia
se sanctificare existimat aquam / Sal /
herbas / faces / cereas / statuas / pallia /
aras / casulas / rasuras / cucullum &c.
Hæc omnia illo fine fiebant vt idolatria
multiplex confirmaretur / Et toti tri-
nitati diuinæ / suum officium et hono-
rem auferrent / Sed verbum Dei quo
omnia sanctificantur, monstrat nobis
Deum patrem / creatorem / guberna-
torem et conseruatorem omnium suarum
creaturarum / vt is solus inuocaretur
in omnibus periculis / corporis et ani-
mæ / Filium Dei vnigenitum vnicum
redemptorem nostrum / Et spiritū sanc-
tum sanctificatorem per verbum et Sa-
cramenta a Christo instituta / vos e-
stis sancti (inquit) propter sermonem
quem audiuistis &c.

De Baptismo.

Sanctum baptismi sacramentum est signum gratiæ et lauachrum regenerationis et renouationis spiritus sancti/ et operatur remissionem peccatorum apud eos qui eo vtuntur/ iuxta institutionem Christi.

Respondet papa/ Si fons est consecratus/ tūc baptismus est sacramentū

Item Baptismus est efficax propter vnctionem et rasuram baptizantis.

Item addenda sunt aqua / sal oleum/ candela &c.

Respondeo/ hæc omnia pugnant contra Christi institutionem / Tria enim requiruntur ad hoc sacramentum / videlicet verbum/ aqua/ et institutio Christi/ Nunquid Iordanis flumen consecratum erat sale / oleo/ candelis / signatione crucis ? Nunquid Iohannes baptista ridicule rasus et vnctus erat ?

Item Baptismus (inquiunt) aufert peccatum originale tantum/ Actualia vero

lia vero peccata / quisqz propria satisfac-
tione delebit.

Respondeo / vsus baptismi durat per totam hominis vitam / Et peccatū (teste Augustino) tollitur in baptismo / nō vt non sit / sed vt non imputetur.

Item / dicunt non solum homines / sed etiam campanas esse baptizandas. Et quod externa aqua baptismi habeat vim dalendi peccata / reiiciendi dæmones et arcendi spectra.

Respondeo / Sacramenta extra suum vsum non sunt sacramenta.

Coenæ Domini Sacramē-tum.

Sacramentum altaris est verum corpus et verus sanguis Christi / Christianis omnibus in pane ad edendū / et in vino ad bibendū / mandatum in memoriam passionis Christi et in certum signum remissionis peccatorum / quod Sacramentū qui vel ex contemp-

 tu / vel

tu vel alias in casu scandali cōmunicare nolit / sit tibi velut ethnicus et publicanus. Matth: 18.

Errores autem papistici præter furores Sacramētariorum ex diametro pugnantes cum hoc sacramento / fuerunt hii.

1 Papistica priuatæ missæ celebratio / quam affirmabant esse oblationem / et sacrificium pro viuis et defunctis.

2 Reseruatio hostiæ in hierotheca.

3 Adoratio hostiæ in certis locis.

4 Communio sub altera specie tantum.

5 Panis et vini transubstantiatio.

6 Verba canonis super hostiam in silentio recitare.

7 Semel in anno tantum cōmunicandum.

8 Gesticulationes et ornatus sacerdotis missarii representant passionem et mortem Christi / vt expansio / eleuatio

alba

alba vestis/ casula purpurea/ velamen stola/ brachiaria &c.

His erroribus tota virtus cœnæ Dominicæ obscurata fuit.

Ad tollendas has cœna/ Domini prophanationes notandæ sunt hæ regulæ.

Prima Regula.

Ad hoc creati sumus præcipue/ et redempti/ vt serio omnem idolatriam condemnemus/ te defendamus verum cultum et veram institutionem Dei/ Est enim missa Papistica horrenda idolatria/ vt Baal et alia in Israel fuerunt.

II

Sacramenta extra institutum vsum/ non sunt sacramenta/ non enim cooperatur Deus vlli operi/ de quo nõ promisit quod velit per ea operari/ sicut non vult esse alligatus imaginibus/ Jdeo Papistica missa non est magis Sacramentum/ quam est hodie Turcica et

iudaica circũcisio / ex quo non habeant mandatum sacrificandi et applicandi.

III

Quicquid manifeste pugnat cum doctrina et fide est damnandũ. Manifestum est autem Missæ applicationem directe esse contra doctrinam fidei/dicũt enim hoc opus mereri remissionem viuis et mortuis / quæ tantum gloria fidei est / qua accipimus remissionem propter Christum / sine nostro opere et merito.

IIII

Oblatio quoq₃ pro peccatis in missa est blasphæmia in mortẽ Christi. Nam solus Christus per sese hoc sacrificium fecit in cruce/ Christum enim offerre vel sacrificare/nullius creaturæ/ ne quidem angelicæ est/sed opus solius
Heb: 10 Christi / vna enim oblatione consũmauit in sempiternum sanctificatos.

Quantum ad sacramenti adorationem attinet/non habemus mandatũ alligãdi Christum ad certum aliquẽ

locū / sed nos adoramus Christū Deum et hominem/non alligatum vel ligno / vel lapidi/ vel pani/ vel ulli creaturæ/ cum sit omnia in omnibus/ Sed adorandus est Christus in omni loco/ scilicet secundum suum mādatum/ Itē. In spiritu et veritate &c.

Item contra prodigiosam transsubstantiationem argumentandum est hoc modo.

Corpus Christi verum / quod assūpsit ante mille quingentos quinquaginta sex annos / formatū est ex spiritu Sancto in utero virginis/et non aliter formatur in æternum/ Ergo in missa non fit corpus Christi de nouo aut multoties / Nam semel formatum est / et semper sic manet/ Si autem fit trāsubstantiatio (quod falsumest) tunc fit Christi corpus de nouo/ Si fit de nouo / tunc est aliud quam corpus Christi.

Ultimo notandum est ipsa verba

cœnæ bene considerata / tollere omnes errores excogitatos a papistis et aliis sophistis contra hoc Sacramentum.

De Clauibus Ecclesiae.

Administratio et vsus clauium publicus et priuatus est / quo ex mandato Christi vel resipiscentes peccatores absolutionem publicam / aut priuatam accipiunt / vel non resipiscentes per excomunicationem ligantur.

Papistæ autem docent quod

- Claues sūt papæ non Ecclesiæ.
- Papa duas claues habet ligandi et soluendi omnia.
- Absolutio fit per indulgentias papæ et merita sanctorū.
- Claues papæ liberant animas ex purgatorio.
- Ligātur homines per excōmunicationes Papæ maiorē et minorem.

Hunc

Hunc diabolicum et periculosissimũ errorem sumpserunt ex dicto Christi / ad Petrum apostolũ perperam intellecto.

Tibi dabo claues regni coelorũ &c. Matth: 16
Respõdeo / Vera sentẽtia huius loci est ista / quod Christus his verbis non alloquebatur tantũ priuatã Petri personã nec constituit ipsũ Petrũ caput aliorũ apostolorũ aut Ecclesiæ suæ, cuius caput Deũ et hominem esse oportet / sed quemadmodũ Petrus respondit Christo nomine omniũ apostolorũ / Tu es Christus filius Dei viui / Ita quoqꝫ accæpit nomine omniũ apostolorũ respõsũ a Christo. Tibi dabo claues &c. Tibi / id est / tuo et aliorũ apostolorũ ministerio / confessoribus filii Dei viui / vel veræ Ecclesiæ / quæ tuã confessionẽ in mũdo habet et circumfert / dabo claues regni cœlorũ / Super hanc petrã / id est super doctrinã / et confessionẽ Petri nõ super ipsũ Petrũ / multo minus super

Papam filiū perditionis / qui cōtraria Christo et Petro facit / docet et confitetur / ædificauit Christus suā Ecclesiā / sed super ipsā Petrā firmissimā scz seipsum / quem Petrus / apostoli et tota Ecclesia / pro capite et saluatore Ecclesiæ agnoscunt / docent / et confitentur. Et etiāsi soli Petro dixisset. Tibi dabo ecc. Tamē inde non sequeretur Pontificē Romanū esse successorem Petri.

Primū quia bona spiritualia / Ecclesiæ donata / non sunt hæreditaria. Secundo / quia Petrus nūquam Solius Romanæ Ecclesiæ Episcopus fuit / sed apostolus immediate a Christo vocatꝰ. Tertio mendaciū quoqz est Apostolos reliquos fuisse sub Petro / et Ecclesias totiꝰ orbis fuisse vel esse sub Papa. Itē nō potest Papa esse vicariꝰ Petri / ex quo Petro contraria docet et facit. Ex his omnibus certa cōsequentia sequitur / claues Ecclesiæ Christi ligādi et soluēdi / nō magis ad Romanā Ecclesiā vel suc-

cessionem

cessionē ordinariā Pontificū et Episco-
porum papisticorū pertinere / quam ad
Turcas et Iudæos / Item sacrilege
abutuntur quoq; potestate clauiū, in hoc
quod illos excōmunicant et damnant /
quos Christus pro sāctis coronat / Ecō-
tra / scortatores et adulteros benedicūt
et ex sua Ecclesia non eiiciunt / Nā si
istos excluderent valde parua esset Ro-
mana ecclesia.

De Ordinatione ministrorum verbi.

Ordinatio ministrorū Euangelii est idoneæ personæ legitima Electio / vocatio / Et iuxta consuetudinē apostolicam ordinatio ad functionē Ecclesiasticā per manuū impositionē et ardentē inuocationem Dei.

Papistæ neminē pro vero sacerdote agnoscunt nisi / qui sit vnctus et rasus Papistico more. Item dicunt nec verbum / nec sacramenta quicq̄, ponde-

ris ha-

ens habere / nisi ordines papisticos habuerit / Item quod in primitiua Ecclesia (inquiunt) ministri fuerũt Apostoli / Euangelistæ / Episcopi / Pastores / doctores / nunc esse debent / Papa / Cardinales / Episcopi papales / Abbates / Priores ꝛc.

Respondet Paul: Ephes: 4. Christus ascendens in altũ dedit dona hominibus / Apostolos / Euangelistas / Prophetas / doctores / pastores / non dedit papas / cardinales / abbates / priores / canonicos / monachos / Talia dona Sathan descendens ex alto suæ Ecclesiæ donauit / ad instaurationem et ædificationem sui regni.

Quantũ vero ad laruã ordinationis papisticæ attinet / manifestum est Christũ primũ noui testamenti sacerdotem / factũ esse / sine rasura sine vnctura sine caractere vllo / Et sine omni ordinatione papistica / fecitqꝫ apostolos omnesqꝫ discipulos suos per nullã ridiculã

rasuram

rasurã et vncturam / sed dedit eis spi-
ritũ sanctũ / veram ac cœlestẽ vnctionẽ.
Et misit in mundũ / non missare / sed
Euangelizare. Quando quæso rasit
Paulus capita Titi et Timoth: aut
vnxit manus eorum. Portentum igitur
illud rasuræ et vnctionis / humana te-
meritate et superstitione sine verbo Dei
vel primitiuæ Ecclesiæ exẽplo / in Ec-
clesiam introductum est / Quare in le-
gitima et vera ministrorũ verbi ordina-
tione / nequaquã vtilis vel necessaria
est papisticæ ordinationis larua neq; si
adsit sufficit vt fias sacerdos / alioqui
cogeris fateri neq; Christũ / neq; apo-
stolos fuisse sacerdotes.

De bonis operibus.

Bona opera vocantur et sunt ea / quæ in verbo dei fundata sunt / quorum summa comprehensa est in Decalogo / Et placent Deo propter filium mediatorẽ / vt vere fructus fidei / et exercitia pieta-

tis ac

tis/ ac fieri debent ad gloriam Dei et proximi utilitatem.

Papistæ addunt electicia opera/ extra/adeoqз contra verbum Dei/videlicet/aquam benedictam/Rosaria/ peregrinationes ad sancta loca/et alia diuersorum ordinum opera/quarum plurima dicunt esse opera supererogationis et meritoria remissionis peccatorũ. Itē. Quod etiam mortuis prosint talia opera in purgatorio &c.

His et similibus operibus reiectis/ quæ humana temeritas excogitauit/ præstemus Deo obedientiam iuxta normam sui verbi/quod Christianis triplicia bona opera in genere proponit faciendo.

1 Confessionis/quibus fidei nostræ ratio reddenda est/ etiam cum periculo vitæ. Hæc opera ad secundum præceptum pertinent/et sunt aliis præstantiora/ qualia fuerunt opera trium puerorum. Dan. 3. Mulieris effundentis

vnguentū preciosum super caput Christi/ Marthæ/ Mariæ/ et Lazari/ Christum hospitio excipientium.

2 Vocationis/ad quæ quisqz ex vtero matris vocatus est/ scilicet aptus/ natus / ad hoc vel illud opus prestandum/ hæc sunt opera quarti præcepti / vt prædicatoris/iudicis/ studiosi / artificum / cōiugum/ magistratuum / dominorum / famulorum etc.

3 Charitatis/seu misericordiæ/ Christianorum omnium communia opera / ad totam secundam tabulā spectantia / qualia sunt opera condonantium sibi inuicem delicta / largientium elemosinas/ iuuantium proximum in omnibus etc.

Quomodo autem huiusmodi bona opera fieri possunt/ quomodo placent Deo/ Et cur facienda sunt / vide locos communes Philippi Melanchtonis

De Oratione.

Oratio est ex alto et ardenti cor-

dis affectu

dis affectu / conqueri Deo suam necessitatem in fide per Christum.

1 Antichristiani autem dicunt / quod orare sit multa legere / canere / murmurare etiam non intellecta.

2 Item orare significat multa rosaria legere.

3 Item significat sanctos / vel Deũ propter sanctos inuocare / vt Maria mater gratia / Item Surgite sancti de mansionibus vestris etc.

4 Item. Angelica salutatio in papatu summa oratio.

Sed Christianos / abiectis his impiis precationibus / iuxta mandatũ Dei / ipsum Solum patrem Domini nostri Jesu Christi vna cum ipso Filio / et Spiritu sancto / inuocare oportet / Deut: 6. Matth: 4. Dominum Deũ tuum adorabis et illi Soli seruies. Hic inuocandus est in spiritu et veritate / quod est intimo cordis affectu absq; simulatione / non strepitu labiorũ. Joh: 4. Esa: 29. Populus hic labiis me

honorat /

honorat / Item. Inuocandus est sine
conditione / et cum conditione.
1 Sine conditione vt pro remissione
peccatorum, iusticia / vita æterna / con-
seruatione Ecclesiæ, depulsione blasphœ-
miarũ &c. de quibus voluntas Dei iam Psal: 32.
est expressa / Pro hac orabit ad te om-
nis sanctus.
Quanto magis dabit Spiritum Luc: 11.
Sanctum petentibus &c.
2 Cũ conditione, vt in cruce / et
periculis corporalibus / in quibus fides
in genere statuit Deo placere / et eum
exaudire et variis modis liberare.
Sic leprosus orauit / Si vis po- Matth: 8.
tes me mundare.
Sic Christus / Pater si possibile Matth: 26 Rom: 8.
est transeat hic calix. Sic Paulus ait /
Nescimus quid oraturi &c.
Ad hanc verã precationem efficien-
dam nos inuitare debent.
1 Præceptũ / quod iubet inuocare
Deum / et quod Deus hunc cultũ ab
omnibus requirit / cuius etiam inobedi-
 entiã

entiā grauissime punit. Inuoca me in
Psal: 49. die tribulationis. Petite/pulsate &c.
Matth: 6. 2 Promissio / quae testatur exaudire
preces et efficaces esse. Nam dubiū nō
est quin promissis stabit/quin exaudiet.
Johan: 6 Quicquid petieritis Patrē in nomine
Matth: 6 meo dabit vobis / dabitur/ aperietur
vobis. &c.
3 Facilitas exaudiendi. Deus :n:
pro sua Philātropia/nemini aditū ad se
praecludit/sed quoslibet admittit/et cor-
dis contriti et afflicti rationē habet. Cor
contritum et humiliatū Deus nō despi-
Psal: 15 ciet. Vult :n: ōnes hōines saluos fieri.
1 Timot 2 4 Jesus Christus/in cuius nomi-
ne orandū est/quia ipse mediator/et re-
conciliator Dei et hominū est/ Quic-
Johan: 6. quid petieritis Patrē in nomine meo &c.
5 Spiritus sanctus / qui adiuuat
infirmitatem nostram / et nobis dona-
tus non cessat interpellare vt ad Dei
misericordiam et beneficentiam adspire-
Rom: 8. mus / Orat enim pro nobis gemiti-
bus inenarrabilibus.

Virtus

6 Virtus orationis / quæ tanta est ut hostes nostros quam validissimos prosternat / ne quid nobis obsit. Circūuallat enim angelus Domini timentes ipsum. Motus est locus in quo orabant Apostoli. Psal: 33. Act: 4

7 Fides / qua promissionibus de Christo mediatore nitētes exoramus / etiamsi nobis esset impossibile. Omnia enim sunt possibilia credenti. Quomodo invocabunt / in quem non credunt? Marc: 9. Rom: 10.

8 Necessitas seu res petenda complectens publica et privata pericula / spiritus et corporis.

Hoc modo nō loquuntur Papistæ de oratione / nec habent ipsorū precationes fūdamentū in sacris literis / sed ex diametro contra mandatū Dei pugnant.

Quando orandum est?

Semper et sine intermissione Deū licet cōpellare vel invocatione / vel gratiarum actione.

Oportet semper orare. Luc: 18

1 Tess 5. Sine intermissione orate.

Vbi orandum.

In omni loco / modo fiat in cordis
1 Timot 2 cubiculo / volo (inquit Paul:) viros orare in omni loco.

Pro quibus orandum.

Pro omnibus hominibus / pro regibus et subditis / amicis et inimicis / et pro se inuicem. Paulus iubet multum pro se orare.

Qui orandi gestus:

Varii / qui sunt tanquam verisimilia testimonia piæ orationis / vt genuflectio / suspitio in cœlum / manuum sublatio / et expansio / totius corporis prostratio / pectoris percussio / capitis detectio.

Quorum oratio accepta.

Pie viuentium / aut certe resipiscentium. Quia Deus peccatores non exaudit / eos videlicet quos nulla pœnitentia mouet. Pro hac orabit ad te omnis
Psal: 32. sanctus. Fiat oratio eius in peccatum. Et

clamaue-

clamauerunt ad Deũ et non exaudiet. Mich: 3.

De Ieiunio

Chriſtianum ieiuniũ eſt abſtinẽtia animæ et corporis / nõ ſolum a cibo et potu / ſed etiã a prauis huius mundi deſideriis / et impietatis. Sic enim D. Auguſt: diſtinguit ieiunium / in ieiunium corporis et animæ.

Papiſticũ vero ieiuniũ eſt comedere non carnes ſed piſces præſcriptis diebus / quod ieiuniũ (teſte Auguſt) nuſquam reperitur in nouo Teſtamento / præceptũ vel a Chriſto / vel ab Apoſtolis / Hoc ieiuniũ papiſticũ aliud eſt quadrageſimale / aliud quatuor temporũ / aliud ſextæ feriæ / aliud vigiliarum. Hæc genera ieiuniorũ a papiſticis pontificibꝰ excogitata / ſine analogia fidei / duplici ratione ſunt impia. Quia primũ corpori / deinde animæ nocent.

Corpori dupliciter nocent.

Primum nimia abſtinentia. Multi enim veluti pauperes / infirmi / opera-

rit/ ex nimia inedia corporis vires con-
sumebāt/ Et facti sunt inepti ad vllum
bonum perficiendum / imo multi inde
perierunt. Illi enim pro execratissimis
Hæreticis habebantur/ qui contra pro-
hibitionē papistarū/carnes sexta feria e-
debant/interim ipsimet tota hebdomada
carnibus cōcubinarū et meretricū abu-
tebantur.

Secundo / corpori nocent super-
fluitate / et copiosis apparatibus/ vn-
de similiter multi perierunt/ Semel :n:
in die ad ventris extensionē supra mo-
dum comedebāt/postea vero plus satis
ad dimidiū noctis/ se vino potationeqꝫ
implebant.

Animæ quoqꝫ dupliciter nocent.

Primum quia ligant cōscientias
hominū laqueis / facientes bonas Dei
creaturas immūdas.

2 Deinde / quia fiunt /cum impia
opinione iustificationis et verā fiduciā
in Christū auferunt/ Maxima :n: im-
pietas est sentire nos harū rerū vsu vel
abstinentia

abstinentia promereri remissionẽ pecca-
torũ et vitã æternã/iuxta sẽtentiã Pau-
li. Esca non comendat nos Deo/Reg-
nũ Dei non est esca et potus &c. Rom: 14
Nemo vos iudicet in cibo et potu &c Col. 2.
Item omnia munda mũdis. Item om-
nis creatura bona est ad percipiendũ cũ 1. Timot 4
gratiarũ actione &c: Et Christus ait/
Quod intrat in os nõ coinquinat hõiẽ.

Abiiciamus ergo de ieiunio doc-
trinas dæmoniorũ (vt Paulus vocat 1
Timoth: 4) ac vere et pie ieiunare di-
scamus.

Est autem verum et christianũ ieiu: aliud
- 1 Generale
- 2 Singulare
- 3 Coactum
- 4 Vocationis
- 5 Charitatis

1 Generale ieiuniũ/seu magnũ/est
renouatio vitæ in qua homo abstinet/ab
illicitis huius seculi voluptatibꝰ. et ini-
quitatibus /de hoc genere ieiunii loqui-
tur Paul: 2. cap: ad Titũ. Abnegan-
tes impietatem &c. Hoc magnũ est ieiu-
niũ/quia maxime Deo placet/ gene-

rale quoq; dicitur/quia ad omnes Chri-
stianos spectat/et semper fieri debet.

2 Singulare seu voluntarium ieiunium fit/ quando quispiam peculiari tempore/propter necessitatem quandam corpus suũ castigat/vt tempore pestis/belli/ famis/ vel alterius mali ingruentis. Sic ieiunauerũt Niniuitæ Jon: 3.

3 Coactũ Christiani ieiuniũ fit quãdo quis propter violentiã cibo et potu carere cogatur/ veluti carcere inclusus/vel alio modo quocũq;.

4 Vocationis quando non datur ociũ edendi aut bibẽdi propter ardua vocationis negocia.

5 Quintũ genus Christiani ieiunii charitatis dicitur/ de quo Esa: loquitur/Frange esurienti panem tuum.

Summa/vere ieiunare est viuere per totam vitã sobrie/ erga seipsum in cibo et potu/ iuste erga alios/ pie erga Deum in rebus diuinis.

De Coniugio.

Coniugiũ est legittima coniunctio

maris

maris et fœmina / quæ a Deo iuxta
verbū illius cū vtriusq; libera volūtate
ad perpetuā vitæ consuetudinem / quæ
aut suscipiēdæ prolis / aut vitandæ scor-
tationis / aut mutui ex voluntate Dei
adiumenti vitandiq; tedii solitudinis
gratia / conciliata est. Hec difinitio con-
iugii omnibus illis partibus constat /
quæ naturā rei declarant, ex quib9 par-
tibus liquet quantū distat maritus a
concubinario / legitima vxor a scorto /
veritas a mendacio &c.

Quicquid autem Pōtifices, papi-
stæ, monachi et moniales de coniugio
senserint / appatet non solū ex eo quod
contra vsū coniugii monasteria sunt æ-
dificata / sed etiā quod omnes spiritu-
ales (vt vocant) e medio tulerunt / in-
cendio / ac suppliciis / quando ducere
aut nubere volebant. Talem prohibiti-
onē vocat Pau: doctrinas dæmoniorū. 1 Timot: 4

In cœnobiis vouerunt perpetuū
cœlibatum / et abstinentiam a ligitimis
nuptiis / sed quā horrēdus fuerit eorū

fictus cœlibatus / vel solum Gregorii pontificis viuarium ante 500. Annos 6000. Capitum infantum repletum testatur / Hi etsi vtcunqȝ permiserunt aliis coniugium / tamen vt deterrerent suos a coniugio / dixerunt virginitatem Paradysũ replere / nuptias autẽ terrã &c.

Eodem modo Sacrificuli / cum toto clero papistico cõcubinatum licitum esse affirmãt contra manifestũ verbũ Dei / coniugium vero sacerdotũ seu ministrorum verbi summe detestantur / quia fugiũt crucem coniugibus a Deo impositam / Et coniugiũ rem immundam / se vero mundos esse sõniant / ideo multa conuitia in coniugium iacent.

Sed manifestum est legem de cœlibatu et concubinatu esse fontem horribilium malorum.

1 Abolet legem diuinam.

2 Prohibet remedium legitimum / et diuinitus institutum.

3 Vult corpora aut obscenitate pollui / aut interfici.

Stabilit

4 Stabilit doctrinas dæmoniorum/ et est nota Antichristi.

5 Parit teterrima flagitia / imo et parricidia crudelissima.

6 Erigit nouum cultum et contume- lia afficit nomen Dei.

7 Damnat veterem Ecclesiam:

8 Facit coniugium vitiosum.

9 Scortationis et adulteriorum cau- sam præbet.

10 Romam similem reddit Sodomæ et Gomorræ. Nihil restat nisi vt eun- dem expectet euentum.

Christiani vero abiectis etiam his doctrinis dæmoniorum/ matrimonium honorare et magnifacere studeant/quin- qz præcipue de causis.

Prima/ quod sit opus et ordinatio Dei. Constat enim ex verbo Dei. Et Deo autore ortũ / et naturæ insitũ est/ Non est bonũ hominẽ esse solũ / Addu- xit Deus Euam ad Adam et dixit. Re- linquet homo patrem et matrem et ad- hærebit vxori suæ/et erunt duo in carne vna. Hoc cõ-

Hoc confirmat ipsemet tribus præceptis in Decalogo positis.

Eodem modo filius Dei / inquiens / Qui hominem fecit ab initio masculum / et fœminam creauit eos. Item Quos Deus cõiũxit homo nõ separet.

Matth: 19

Idem confirmat Spiritus sanctus in Epistola ad Hebræos. Coniugiũ sit honoratum / et thorus immaculatus &c. Sic tota Trinitas ostendit coniugiũ / diuinam coniunctionem esse.

Heb: 13.

II

Quod diuina promissio sit addita coniugio et benedicat coniugio.

Gen: 1. Benedixit illis deus / Et ait / Crescite &c. Et in Psalmo. Ex labore manuũ tuarũ victum habebis &c. Christus ipse sua præsẽtia et primo miraculo benedixit coniugio.

Psal: 28. Iohan: 2.

III

Quod habeant coniuges pro suæ vitæ instituto tam ex veteri quã ex nouo testamento tot egregia exempla patriarcharũ / prophetarũ / Apostolorũ et aliorum

orum qui fuerunt coniuges, quorum exem-
plum quis non mallet imitari / quam
exemplum impuri cœlibatus papæ et
sectatorum eius. IIII.

Magnifaciendum est matrimoniũ
quod sit medicina quædam a Deo, in
hoc ipsum destinata vt bona conscientia
caste viuere liceat ei, qui cælebs esse non
potest, nec extra coniugium sine peccato
et cum bona conscientia viuere potest /
Lapsu enim primorũ parentũ sic natura
humana corrupta est / vt pauci veri cæ-
libes esse possint. Hoc verbum non om-
nes capiũt, inquit Christus, Et Paul:
Propter fornicationem vnusquisq; &c.

V

Hoc nostrũ Matrimoniũ est etiã ima-
go et figura æterni coniugii cõtracti in-
ter Christũ sponsũ et Ecclesiã sponsam
Ephes: 6. Mysterium hoc magnũ est
at ego dico in Christo et Ecclesia &c.

In sũma. Matrimoniũ est quasi
fons quidam / vnde scaturiunt, qui res-
pub: sapienter et iuste administrent, qui
in Ecclesia

in Ecclesia doceāt / et alia munera obeant / siue in politia siue in Christi regno.

Dent igitur operam coniuges / vt pie viuāt et habeant fidem Christianā / coniugalem et socialem / mutuo sese diligant / et vterqz suo seorsim offitio satisfaciat.

Præbet enim matrimonium coniugibus infinitas occasiones bonorum operum vt sunt.

1 Primum Philostorgia coniugū / mutuus amor / quē requirit Paul: Col: 3. Ephe: 5.

2 Liberorum ratio vt alantur / educentur / instituātur et a morbis curētur &c.

3 Communis morbus / dolor / diligētia / cura / fides et amor parentum in ægritudine liberorum et aliis rebus aduersis.

4 Commune gaudium / congratulatio / gratiarum actio coniugum / cum res secundæ sunt.

5 Summus animorum consensus / amor / beneuolentia mutua in rebus secundis

cundis

cundis et aduersis cum aliis operibus charitatis.

Ecce / cum hoc modo verum falso opponitur clarissime videre licet / quomodo Antichristus cum suis sectis / veræ Ecclesiæ præcipua dogmata turpissime lacerauit ac corrupit. Deprauatis a Romana Ecclesia ordinationibus diuinis (vt monstratum est) in quibus ergo rebus omnium maxime consistit Romana Ecclesia?

In traditionibus humanis / libero arbitrio / indulgentiis papalibus / votis regulis / monasteriis / inuocatione et cultu sanctorum / in audiẽdis et redimẽdis missis / in ficticiis diuersorum ordinationũ operibus / in fraternitatibus / reliquiis / rosariis / peregrinationibus / simulatis ieiuniis / horis canonicis. Præterea / in aqua benedicta / igne / turibulis / candelis / imaginibus / palmis / herbis / et aliis nundinationibus / imposturis et deprædationibus / quibus nõ solum bona terrestria absorbuerunt im-

pii papistæ

pii papistæ / sed animas quoqz multo-
rum in æternum exitium præcipitaue-
runt. Quis quæso locus esse potuit or-
dinationum diuinarũ inter tot portenta?

Gratias igitur immortales Deo
agamus /quod ex immẽsa misericordia
sua nos ex his seductionibus et direpti-
onibus diuini verbi liberauit /et verita-
tis lumine illustrauit / ac ordinationes
suas nobis integre restituit / Et fugia-
mus Ecclesiam malignantium nec tra-
hamus iugum cum infidelibus. Ini-
quos (inquit Dauid) odio habui/Itẽ
perfecto odio oderam illos &c.

Et tantum de tertio huius oratio-
nis membro.

Haffniæ Anno. 1 5 5 6.